

PÉNZÜGYI JOG

II. évfolyam

1—2. szám °

1926 jan.—febr.

Szerkesztik:

Dr. GLÜCKSTHAL ANDOR,

Dr. LÉNÁRT VILMOS

A felértékelési rendelet és a kereskedelmi törvény.

Irta: *dr. Glücksthal Andor* ügyvéd.

Ötven éve annak, hogy a magyar kereskedelmi törvény megalkottatott. Annak idején messze oázis a kereskedelem nélküli magyar gazdaságban, ma 50 év után elmaradt telep a nagyra és intenzívvé fejlődött kereskedelmi életben. Az utolsó évek már egész sorát hozták törvényekben, javaslatokban, monográfiákban, felszólalásokban a reformatorikus törekvéseknek, sőt komoly tervezetés tárgya az új kereskedelmi kódex is.

A reformatorikus alkotások közé kell soroznunk a 1925. évi december hóban közzétett u. n. felértékelési rendeletet is, amely ugyan csak ad hoc szabályozásnak indult a háború alatt és utáni időkben csufosan összekuszált mérlegvalódiságnak helyreállítására, de — különösen a részvénytársasági jog vonatkozásában — sokkal több lett ennél, mert egyrészt már ad hoc rendelkezéseivel is megváltoztatja és kiegészíti a kereskedelmi törvénynek sok intézkedését, másrészt tartalmaz a kereskedelmi törvény szabályainak derogáló rendelkezéseket, sőt olyan szabályokat is, melyek mélyen belenyulnak kereskedelmi jogunk alapvető elveibe.

I. 1. A rendelet egész sorát állítja fel oly határidőknek, amelyeket a kereskedelmi törvény nem ismer. Így határidőt szab a felértékelési mérleget megállapító közgyűlés megtartására (1926. április 30.) és a vonatkozó közgyűlési jegyzőkönyvnek a cégbirósághoz való bemutatására. Határidőt szab a részvényest megillető megtámadási jog gyakorlására, azt ezuttal egyszeri érvénnyel 30 napon határozván meg az új értékeléssel kapcsolatos közgyűlési határozatok tekintetében. Határidőt szab továbbá az újértékelés és ezzel összefüggésben elhatározott névértékváltoztatás folytán szükségessé váló részvény-csere végrehajtására.

Ezen új határidők közül legjelentősebb a megtámadási jog tekintetében szabott 30 napos határidő. Ez az új határidő az alaki szabályok tekintetében lényegtelen határidőmeghosszabbítást, míg viszont az anyagi sérelmek tekintetében lényeges korlátozást jelent az eddigi joggal szemben (K. T. 174. §.) Különös bifurcatiokra is vezethet ez a határidőváltoztatás, mert amennyiben a felértékelő közgyűlés más tár-

gyak tekintetében is határoz, ezeknek vonatkozásában, a meg-támadási határidők maradnak a régiék.

2. Ad hoc rendelkezéseknek tekinthetők a felértékelési rendelet által létesített azon szabályok, amelyek a részvényesi többségnek, illetve részvényesi kisebbségnek jogkörét megváltoztatják. A rendelet 7-ik §-a a minősített többség fogalmát viszi be konkrét alakban írott jogszabályaink tárába. A felértékeléssel kapcsolatosan esetleg szükségessé váló részvény-összevonást a rendelet u. i. megszorító szabályokkal korlátozza, de ezen korlátokkal szemben a részvényesek 75 %-os többségének teljes és korlátlan szabadságot biztosít.

A rendelet 19. §-a a dispositív törvényszabályokat helyettesítő társasági alapszabályok törvényerején üt csorbát ugy rendelkezvén, hogy a közgyűlésnek az újértékeléssel kapcsolatos határozataira (mérlegmegállapítás, tőkeemelés, alapszabály-módosítás) az alapszabályoknak oly rendelkezése, amely minősített többséget kíván meg, nem nyer alkalmazást. Ez a rendelkezés igen jelentős, mert a minősített többség követelményének lerombolásával esetleg igen jelentékeny szerzett jogok sértetnek.

Ami a részvényesi kisebbségi jogokat illeti, a rendeletben egy igen liberális jogkiterjesztéssel találkozunk. A részvényeseknek az alaptőke $\frac{1}{10}$ -ét képviselő kisebbsége a közgyűlésen kérheti az új értékeléssel kapcsolatos műveleteknek szakértő utján való felülvizsgálatát és ily esetben a közgyűlés ily értelemben tartozik határozni (20. §.)

Ugyancsak az alaptőke $\frac{1}{10}$ -ét képviselő részvényesi kisebbségnek megadja a jogot, hogy a közgyűlési határozatot megtámadja azon címen, hogy a közgyűlés a rendes kereskedő gondosságával össze nem egyeztethető módon tulajacsonyra értékelte a társaság vagyónát.

3. Egész sorozatát tartalmazza még a rendelet az apróbb módosító és kiegészítő kereskedelmi jogi ad hoc rendelkezéseknek.

Igy a rendelet 6—13. szakaszai kiépitik a hányadrészvényeknek a K. t. 147. §-al megalapított, de a K. T. 50 éves fennállása alatt igen kevés figyelemre méltatott intézményét. A rendelet 16. §-a kimondja, hogy a felértékelő közgyűlés nem változtathatja meg a szavazati jogoknak az egyes részvényfajok és az összes részvények között eddig fennállott arányát.

Nem kívánom az eseti rendelkezéseknek felsorolását folytatni, annál is kevésbé, mert ezeknél (bár több vonatkozásban a K. T. reformmunkálatainál is megszívlelendők lennének) sokkal súlyosabbak a felértékelési rendelet azon szabályai, amelyek állandó jelleggel változtatják meg, illetve egészítik ki a kereskedelmi törvényt.

II. Az állandó jellegű, vagyis a felértékelés műveletének végrehajtása után is hatályban maradó rendelkezések igen sokféle ágazók. Vonatkoznak többek közt magára a felértékelési műveletre, az alaptőke és részvény névérték meghatározására, a részvénytársaság által alkotott tartalék felhasználására, a hivatalból való felszámolásra, stb. Magasabb szempontból tekintve azonban ezek a rendelkezések két főelv köré csoportosíthatók. Az egyik elv a mérlegvalóságnak elve, a másik elv a részvénytársasági szervek és különösen a közgyűlés szuverénitásának elve. A felértékelési rendelet mindkét elvet gyökerében támadja meg és egészen új principiumokkal helyettesíti.

1. A K. T. 28. és 199. §§-ai előírják azt, hogy a kereskedő leltárának és mérlegének összeállításánál a javakat és követeléseket olyan értékkel tartozik számításba venni, mint amellyel azok a mérleg- és a leltár felvétel idejében bírnak. Ezen rendelkezés szerint tehát a leltár és a mérleg számadatai a kereskedő helyzetének hű tükkrét adják, ami fontossággal bír egyrészt abból a szempontból, hogy a kereskedő saját szituációjával tisztában lehessen, másrészt abból a szempontból, hogy a hitelezők (és illetve a részvényesek) is tisztán láthassák *adósuksnak* vagyoni állapotát. A háboru és a háboru utáni idők koronaromlása ennek a szabálynak szentségét erősen kikezdte. A kereskedők körönát koronának könyvelték annak dacára, hogy a különböző időknek koronája más-más értékű valutát jelentett. A számoszlopok összeadása, amelyet a kereskedő az évvégével eszközölt és amelynek alapján mérlegét elkészítette, lényegében ugyanaz volt, mintha a kereskedő egymás alá könyvelt dollár, frank és márkaösszegeteket egyesített volna egy egységes adiciós egyvelegbe.

Az adózási szabályok azután végleg detronizálták a K. T. 28. és 199. §§-ait, megadván a kereskedőknek, különböző — rendszerint helyes — adózási megfontolásokból folyólag a valóságos számoktól eltérő mérlegezésnek jogát. A vonatkozó rendeleteknek, illetve törvényeknek célja az volt, hogy a számok növekedésében rejlő látszólagos nyereségek megadóztatásától kimélje meg a vállalatokat, de végső soron azt eredményezte, hogy a mérlegek legtávolabbról sem fejezték ki a kereskedőnek tényleges vagyoni állapotát.

Éppen ez a helyzet tette szükségessé a felértékelési rendelet kibocsátását. Ma azonban, valutáris viszonyaink megszilárdulásának korszakában ideje lett volna annak, hogy a derogatív törvényes rendelkezésekkel időszerüleg felretett jogszabályok ismét hatályukba visszahelyeztessenek. A felértékelési rendeletnek ebben a vonatkozásában nem kellett volna egyebet kimondania, mint azt, hogy a K. T. 28. és

199. §§-ai ismét teljes jogérvénnyel hatályba lépnek. E helyett a felértékelési rendelet úgy rendelkezik, hogy az új értékelés végrehajtásánál a cselekvő vagyon tételeit legfeljebb, a szenvedő vagyon tételeit pedig legalább a mérleg felállításának napján fennálló értékben kell számításba venni. Ez azt jelenti, hogy a K. T. 28. §-ának imperatív rendelkezése helyett immár csak egy szélső határ statuálhatik a mérleg és a leltár céljára való értékelés területén. Ezen határon belül a kereskedő teljes szabadsággal mozoghat és nem köti többé a K. T. 28. §. szabálya.

Helytelen volna a felértékelési rendelet most idézett 2. §-át úgy értelmezni, hogy az csak eseti rendelkezés és a következő mérlegek felállításánál már irányadók lehetnek majd a K. T. 28. és 199. §§-ai. Ez teljességgel kizártnak tekintendő. Ha ugyanis a kereskedő most a felértékelési rendelet 2. §-a alapján mérlegszerű értékeit valahol a megszabott felső határ alatt fixirozza, többé a felső határra, vagyis a valóságos értékre nem emelkedhet fel, mert ez a legsúlyosabb adózási következményekkel járna. A fennálló társulati és kereseti adótörvényeink értelmében az így kimutatott többlet ugyanis elkerülhetetlenül nyereségekppen vétetnék az adóhatóságok által számításba. Amennyiben tehát a kereskedő a felértékelési rendelet 2. §-ában adott jogával él és nem megy el a javak felvételénél a valóságos értékig, akkor ezen helyzetet perpetuálnak kell tekinteni, ami az elkövetkezendő esztendőkre is kizárja a K. T. 28. §-ának érvényesülését.

Bővebb kritikai megjegyzéseket ideiktatni nem kívánunk, csupán annak kijelentésére szorítokozunk, hogy véleményünk szerint a K. T. 28. §-ának végleges mellőzése helytelen gazdaságpolitikai lépés.

2. A mérlegvalóság elvénél nem kevésbé fontos az a másik principium, amelyet a felértékelési rendelet ugyszólván megfoszt hatályától: a részvénytársasági szervek és különösen a részvénytársasági közgyűlés szuverénítésének elve. A rendelet ugyanis a részvénytársaságot a felértékeléssel kapcsolatosan, de sok vonatkozásban azután is a cégbiróságnak és a pénzügyminiszteriumnak gyámkodása alá helyezi, sőt némely vonatkozásban megalapítja a nálunk eddig nem polgárosult koncessziós elv hatályát is.

Fentebb már megemlékeztünk a részvényesek $\frac{1}{10}$ -ének azon jogáról, hogy a felértékelési műveletet megtámadhatja a kereskedői gondosság mellőzésével eszközölt tulajacsony értékelés miatt. Ily esetben a bíróságnak áll jogában az értékelés és a kereskedői gondosság felett ítéletet mondani. Ezzel belekapcsolódik a bíróság olyan operációkba, amelyek eddig az egyedül kompetens részvénytársasági szervek megítélésének

voltak fentartva. Hogy miképpen fogja a bíróság ezt a feladatot elvégezni akkor, amikor itt esetenként a legkomplikáltabb adózási, részvény- és gazdaságpolitikai problémák megoldásáról van szó, az egyelőre nyílt kérdés. A magunk részéről aggályosnak tekintjük a közgyűlési szuverenitásnak ily fokú megnyirbálását. Az enyhébb szabályozás itt jobban szolgálta volna a közgazdaság érdekeit.

Ugyancsak a részvénytársasági szervek szuverenitásának volt eddig fentartva a döntés a felett, hogy a részvénytársaság által gyűjtött tartalék minő rendeltetésre használtassék fel az idők során. A szuverenitás ebben az irányban is megszűnt. A rendelet 5. §-a kifejezetten elrendeli, hogy a felértékelés során alkotott tőke-tartalékot a jövőben előálló veszteség fedezetére, az alkalmazottak jóléti alapjának táplálására, a meglévő részvények névértékének emelésére, valamint az 1930. év végéig elhatározott tőkeemelések során kibocsátott részvények névértékének részben való fedezetére lehet felhasználni.

A hányadrészvények intézményének szabályozása során (R. 6—13. §) is sok oly rendelkezés van, amely az eddigi szabadságot korlátozza. Minthogy azonban itt a felértékelés és ezzel kapcsolatos részvényösszevonás során automaticce csorbuló részvényesi jogok védelméről van szó, a korlátozásokat és a szigorú szabályozást igen helyén valónak tartjuk.

Végül — but not least — meg kívánunk emlékezni a felértékelési rendelet azon szabályairól, amelyek már határozottan a koncessziós rendszer felé való haladást jelentik. A felértékelési rendelet meghatározza a tőke- és névértékminimumokat, amelyekkel a részvénytársaságoknak a felértékelés végrehajtása után rendelkezniök kell. A minimális tőke 50.000, illetve 10.000 pengő kell hogy legyen aszerint, hogy a részvénytársaság országos, avagy helyi jellegű-e. A névértékminimum (egyes kivételes esetektől eltekintve) 10, illetve 100 pengőben határoztatik meg, aszerint, hogy tőzsdén kívüli, avagy tőzsdei értékpapírról van-e szó. A rendelet ezen minimumok meghatározásával kapcsolatosan kimondja, hogy amennyiben a tőkeminimumok nincsenek meg és a részvénytársaságok a kiegészítésről egy év alatt nem gondoskodnak, a cégbíróság a felozrlást hivatalból rendeli el.

De a rendelet nem marad meg az eddigi részvénytársaságoknál, hanem szabályokat hoz az ezután alakuló részvénytársaságokra is. A tőkeminimumot ezeknél 100.000, illetve 150.000 pengőben, a névértékminimumot pedig 10 pengő értékben határozza meg. És itt e pontnál találkozunk a koncessziós rendszer előfutárával. A pénzügyminiszternek adatik meg a jog afelett dönten, hogy 100.000 pengő lehessen a minimum helyi jellegűnek deklarálván a társaságot, sőt a pénz-

ügyminiszternek adatik meg a jog, hogy indokolt esetben megengedhesse, miszerint a részvénytársaságok kisebb összegű alaptőkéikkel is alakulhassanak.

Ezen rendelkezések a legmélyebben belenyulnak a társasági alakulásnak eddig ismert szabadságába. Ezentul a mostani gazdasági viszonyok mellett igen tetemesnek mondható tőkehatáron alul a pénzügyminiszternek lesz diskrecionális joga határozni a felett, hogy vajjon concedálja-e valamely társaság megalakulását, avagy sem. Az engedélyezési rendszer ellenfeleit nyomatékosan figyelmeztetjük erre a rendelkezésre, de a magunk részéről ki kell jelentenünk, hogy addig, amig kereskedelmi törvényünk a részvénytársasági jogot a gazdasági és különösen a hitelélet követelményeinek megfelelően újra nem szabályozza, helyesnek tartjuk korlátoknak megszüntetését, sőt célravezetőnek tartjuk e korlátoknak a tőkemeghatározás szűk területén túl való kiterjesztését is.

Fejtegetéseinket utolsó megjegyzésünkhöz kapcsolva azzal zárjuk, hogy a magunk részéről a magyar jogalkotásban szokásossá váló incidentális reformokat helyteleneknek tartjuk, mert ezek csak arra jók, hogy a jogegységet támadják és a jogbizonytalanságot fokozzák. Szükségesnek tartjuk ezzel szemben, hogy a magyar kereskedelmi jog a maga egészében a modern közgazdaság postulatumainak megfelelőleg egy új kereskedelmi kódex útján mielőbb újraszabályoztassék.

*

Három kérdésben nem osztjuk a cikkirő álláspontját.

1. Helyesnek tartjuk a felértékelési rendelet 2. §-ának a K. T. 28 §-át módosító azt a rendelkezését, amely a cselekvő vagyon tételeinél a felső, a szenvedő vagyon tételeinél pedig az alsó értékelési határt szabja meg és ezzel lehetővé teszi a latens tartalékok alkotását és fenntartását. A jövő gazdasági helyzetének bizonytalansága mellett ez gazdaságpolitikai szükségesség.

2. Nem tekinthető a koncessziós rendszer előfutárjának a felértékelési rendelet az az intézkedése, hogy a pénzügyminiszter állapítja meg azt, hogy mely részvénytársaság helyi jellegű vagy nem és hogy a pénzügyminiszter a minimálisnál kisebb alaptőkével való alakulást is engedélyezhet.

A helyi jelleg az alapszabályokban kifejezésre jutó tárgyi kriteriumokból nyer megállapítást. A minimálisnál kisebb alaptőkével való alakulás engedélyezése pedig időbelileg korlátozva van akként, hogy a pénzügyminiszter ezen engedélyezési joga megszűnik a korlátozott felelősségű társaságokról szóló törvény megalkotásával. Ennek megtörténte után a részvénytársasági formát vissza kell adni tulajdonképeni céljának: a nagyobb tőkekonzentrációnak; ezen időpont bekövetkeztéig viszont lehetővé kell tenni kisebb tőkével alakuló vállalatoknak a korlátlan felelősség kizárásával való alakulását.

3. A kereskedelmi törvény reformját, az új polgári törvénykönyv megalkotása előtt nem tartjuk időszerűnek. (Dr. Lénárt Vilmos.)